

reket és hálózatokat a népgazdasági irányítás szervezetének, valamint a terület gazdasági-földrajzi felosztásának figyelembevételével hozzák létre.

Fontos eredménynek tekinthető az is, hogy sikerült a tudósok és szakemberek érdeklődését felkelteni a tudományos kommunikáció problémái iránt. Ma már a vezető tudósok és szakemberek jelentős része elismeri, hogy a tudományos kommunikációs rendszerek általában – és ezen belül a tudományos tájékoztatás – a kutatás és fejlesztés hatékonysága növelésének, a tudományos eredmények gyakorlatba történő bevezetése meggyorsításának lényeges tartalékait képezik.

Ennek köszönhető, hogy a tudományos kutató- és tervezőintézetekben, a vállalatokban kedvezőbbé váltak az információs szolgáltatásokhoz szükséges feltételek. Maguk a tudósok és szakemberek is bekapcsolódtak a tudományos kommunikáció problémáinak tanulmányozásába és sok hasznos javaslatot tettek az információellátás formáinak és módszereinek javítására. Jó példa erre az 1973-ban és 1976-ban a Tudományos és Műszaki Állami Bizottság elnöke által létrehozott, akadémikusok vezette bizottság is, amelynek feladata az országos tudományos és műszaki információs rendszer helyzetének tanulmányozása, a továbbfejlesztésre vonatkozó javaslatok kidolgozása volt.

Az elmúlt 10 évben alakult ki az informatika terminológiája. Elterjedését nagymértékben elősegítette 3 terminológiai szótár (az 1281 kifejezést tartalmazó orosz–angol–francia nyelvű szótár, 1968; a 3035 kifejezést tartalmazó orosz–angol szótár, 1971; a 2235 kifejezést tartalmazó 14 nyelvű informatikai szótár, 1975). Szót érdemel az informatika kifejezésnek az orosz nyelvterületen való meghonosodása. A korábban „A tudományos információ elmélete” elnevezésű ágazat helyett született az „információ” és az „automatika” kifejezések egyesítéséből az információ gyűjtésével, átadásával, feldolgozásával és felhasználásával kapcsolatos számos kérdést egységbe összefogó integrált tudományág megnevezés. Az utóbbi időben azonban többen – helytelenül – a korábban egyértelműen „számítástechnika”-nak fordított angol „computer science” megfelelőjeként használják.

A következő 5–7 év feladatai közül – amelyek megemlézése nélkül az áttekintés nem lenne teljes – ezért az egyik legfontosabb az informatika tudományos információ fogalmának, struktúrájának, alapvető jellemzőinek, átadási és felhasználási sajátosságainak a tanulmányozása. Ehhez az olyan alaptudományokban alkalmazott módszerek és eredmények szükségesek, mint a filozófia, logika, pszichológia, valamint a matematika, kibernetika és a szemiotika.

A tudományos tájékoztatás területén az információkeresés elméleti alapjaira, a referálás és indexelés automatizálási módszereire, a különböző konfigurációjú számítógépeken megvalósított automatizált információkereső rendszerekhez szükséges egységesített alkalmazói

programcsomagok kidolgozására, a faktografikus információkereső rendszerek felépítésének és működtetésének tanulmányozására irányuló kutatások elmélyítésére és kiszélesítésére van szükség. Emellett fontos helyet foglal el az automatizált információk központok hálózatainak kialakítására irányuló kutatás, ezen belül elsősorban a hálózat felépítésének és földrajzi elhelyezésének kidolgozása, a hálózatba tartozó automatizált információk központok optimális üzem módjának és műszaki eszközeinek a meghatározása.

Szélesebb körűvé válnak a tudományos kommunikáció folyamatait és törvényszerűségeit a tudományos tájékoztatás körén túl vizsgáló kutatások; a tudományos dokumentumok összeállításának specifikus vonásaira, a mérnöki pszichológia szempontjából a dokumentumok és kiadványok formai követelményeire, a nem formális csatornákon történő információátvitelre és a tudományos kommunikáció egyéb vonatkozásaira irányuló kutatások.

Egyre fontosabbá válik a felhasználóknak a kiszélesedő információs források hatékony felhasználására való oktatása, az interaktív automatizált információkereső rendszerekkel, mikroformátumokkal és egyéb korszerű eszközökkel folyó munkamódszerek megszoktatása.

Az informatikai kutatásokat a tudományos kommunikáció módszereinek és eszközeinek fejlesztését előrelépő munkákkal szoros kapcsolatban kell folytatni, figyelembe véve a modern társadalom életében betöltött szerepének várható megváltozását is.

MIHAJLOV, A. I. – CSERNÜJ, A. I. – GILJA-REVSZKIJ, R. Sz.: *Iszszledovanija po informatike v SZSZSZR (1968–1977 gg.). = Naucsno-Tehniczeszkaja Informacija, 2. sor. 11–12. sz. 1977. gy. 1–14./*

(Viszocsekné Péteri Éva)

A tájékoztatás területén folyó kutatások támogatása az NSZK-ban

A Szövetségi Kutatási és Technológiai Miniszter a tájékoztatás és dokumentáció előmozdítását célzó 1974. december 17-i kormányprogram keretében támogatja az alábbi tárgykörökben kidolgozandó kutatási és fejlesztési terveket.

1. A tájékoztatástudomány általános alapjai

A tárgykör pontos körvonalazása, elméleti alapok, módszerek.

2. Információkereső nyelv és osztályozási rendszerek

Szerkezetük vizsgálata; a terminológia hatása az információkereső nyelvekre; osztályozási rendszerek és tezausz

ruszok; nemzetközi, illetve kompatibilis információkereső nyelvek; számítógépes információkereső nyelvek kidolgozása; egyetemes osztályozási rendszer kidolgozása és fejlesztése.

3. Felhasználáskutatás

A felhasználók és magatartásuk elemzése; igénykutatás, valamint az ehhez — elsősorban új információszolgáltatások kiépítésénél — szükséges kritériumok kidolgozása; információs rendszerek paraméterei.

4. Tájékoztatási szakemberek képzésével kapcsolatos kutatások

Célok és tantervek kidolgozása; a fejlesztés irányainak és az igények alakulásának előrejelzése; a tájékoztatás különböző területein folyó képzés integrációjának, valamint az általános oktatás egészébe történő beilleszkedésének lehetőségei; oktatási eszközök.

5. Újfajta információs rendszerek prototípusainak tervezése

Pl. kérdés-felelet rendszerek.

6. Új tudományos és műszaki ismeretek átültetése a gyakorlatba

Az információs folyamatok elemzése; a tájékoztatási intézmények hatékonyságának vizsgálata; az innovációt elősegítő információközvetítés koncepciójának kidolgozása; új szolgáltatási formák kipróbálása kísérleti projektek keretében.

7. Gépi eljárások a tájékoztatásban

Gépi indexkészítés és referálás, nyelvelemzés és fordítás; gépi tezaszuszerkesztés; adatbankok és keresőrendszerek vizsgálata és továbbfejlesztése; könyvtártechnika.

8. Információs és dokumentációs technika

Speciális input- és output-berendezések, valamint tárolók; miniszámítógépek alkalmazása; új reprográfiai technika;

input-technika; dokumentációs célokra alkalmas, hatalmas jelkészlettel ellátott optikai és mágneses jelfelismerő rendszerek; dokumentációs célokra alkalmas input berendezések; output-technika, számítógépes nyomtatás fénylyukkártyára; nagy sebességű, hatalmas jelkészlettel ellátott, javított tipográfiai formát adó output berendezések; számítógépes mikrofilmes input és output.

9. Tájékoztatási intézmények szervezete és gazdaságossága

Ügyvitel és üzemszervezés; költségelemzés; hatékonyságvizsgálat; piacelemzés és -kutatás; az információszol-

gáltatásokban feldolgozott eredeti dokumentumok könnyebb hozzáférhetőségének biztosítása.

10. Információs politika és jog

A szakmai tájékoztatás társadalmi jelentősége és az állam felelőssége az információért; a gyűjtés, terjesztés és felhasználás gazdasági és tudományos kérdései; a tájékoztatás országos és nemzetközi szervezete; információhordozók; pénzügyi ellátás és irányítás információs létesítményekben; együttműködés kommunikációs folyamatokban; szerzői jog; a felhasználó információs jogai; az információk védelme.

11. A tájékoztatási program hatása a fejlesztésre

A támogatást célzó intézkedések hatékonyságának értékelése; az országos és nemzetközi fejlődés előrejelzése; az információszolgáltatások jelentősége a társadalom, a tudomány, a gazdaság, a társadalmi és magánjellegű csoportok számára, hatása a gazdasági és egyéb társadalmi folyamatokra, ill. ezek szerkezetére.

12. A primer dokumentumok, valamint a tudományos és műszaki konferenciák segítségével történő gyors összpontosított és áttekinthető ismeretközlés feltételei

13. Szabványosítás a tájékoztatásban

Az input és az adatcsere egységes sémáinak kidolgozása; a dokumentációs feldolgozás elveinek és eszközeinek megállapítása; a tájékoztatási intézmények teljesítménykritériumainak és technikai alapkövetelményeinek megállapítása; a tudományos és műszaki irodalom szerkesztésére vonatkozó szabványok kidolgozása; a terminológia egységesítése.

14. Szakmai információs kutatás és fejlesztés

Pl. a vegyeszeti vagy társadalomtudományi információ számára.

15. A számítógépi programokról szóló információ és a terminológia vizsgálata a tájékoztatás különböző területein

16. Központi könyvtári projektek az információs intézményeket és a tudományos könyvtárakat közösen érintő kérdésekben

Primer dokumentumok gyűjtése, feldolgozása és hozzáférhetőségének biztosítása; a német nyelvű tudományos és műszaki folyóiratirodalom központi indexelése; automatikus központi katalógus.

17. Az NSZK tudományos és műszaki információ hálózatának fejlesztése és az EURONET-hez csatlakoztatása

A szükségletek elemzése és közelebbi meghatározása; a koncepció fejlesztése; a hálózat egyes elemeinek felszerelése; szabványos felhasználói nyelv bevezetése.

Érdemesség a támogatásra

Az, hogy valamely projekt támogatásra érdemes-e, attól függ, milyen mértékben járulhat hozzá a tájékoztató program céljainak eléréséhez. A követelmények:

a projekt teremtsen meg, ill. növelje az információs rendszer teljesítőképességét és gazdaságosságát;

hangolja össze a tájékoztatást a sokrétű felhasználói igényekkel, és ezáltal hozza a felhasználók közelébe a szolgáltatásokat;

mind országos, mind nemzetközi szinten teremtsen összehangolt tájékoztató tevékenységet és együttműködést.

A támogatáshoz szükséges eszközök mértéke legyen arányban a kutatás és fejlesztés eredményeinek, ill. az információs szolgáltatásoknak társadalmi hasznával.

Ennek megítéléséhez a következő kritériumokat kell figyelembe venni:

a projekt konkrét, eseti jelentőségén túlmenően is példamutató;

a támogatás eredményei általánosan ismertethetők és publikálásra is kerülnek, lehetőleg a minisztérium kutatási jelentéseiben;

a létesítmény különösen alkalmas a terv keresztülvételére.

/LECHMANN: Der Bundesminister für Forschung und Technologie = Nachrichten für Dokumentation, 26. köt. 4/5. sz. 1977. p. 191-192./

(Dezső Zsigmondné)

A döntési folyamatok és információval való ellátásuk sajátosságai

A döntési folyamatok ellátása információkkal egyre fontosabb feladat. Az eredményes információellátás kialakításához mindenképp a döntési folyamatok lényegével és sajátosságaival kell behatóan megismerkedni.

A döntési folyamat azoknak a résztvevőknek az összessége, amelyeket a döntésre jogosult személyek vagy testületek meghatározott indíték nyomán adott cél elérése érdekében kénytelenek elvégezni.

Formai szempontból a döntések létrejöhetnek

a teljes biztonság vagy a kisebb-nagyobb kockázat feltételei közepette;

a teljes vagy részleges informáltság birtokában vagy információ hiányában;

teljes vagy részleges algoritmizáltság mellett, illetve algoritmizáltság hiányában.

Tartalmilag a döntések aszerint oszthatók, hogy milyen földrajzi régióra, témára vagy funkcióra vonatkoznak;

milyen időbeli (rövid-, közép- vagy hosszú távú) kihatásuk van;

mennyire specializáltak;

mennyire összetettek és bonyolultak.

Bár minden döntési folyamat egyedi folyamat, az alapvető szakaszai azonosak. A döntési folyamatok általában a következő szakaszokra oszthatók:

a probléma keletkezése,

a probléma megfogalmazása,

a probléma tüzetes felderítése,

analógiák keresése más területeken,

megoldási variánsok kimunkálása a koncepció szintjén,

a koncepció felülvizsgálata és megvitatása,

a döntéshozatal.

A döntésre jogosultakat általában három vonatkozásban kell cselekvésre ösztönözni:

ne térjenek ki a döntés elől, illetve ne halogassák a döntést;

döntésük programozható, tartalmilag helytálló, gazdaságos, végrehajtható és ellenőrizhető legyen;

a megfelelő feltételek mellett, a döntési folyamat során minél több időt és szellemi energiát takarítsanak meg.

Mindezt figyelembe véve, a döntéssel szemben az alábbi követelményeket kell támasztani:

az adott problémát helytállóan és felelősségteljesen fogalmazza meg;

a döntés a lehető legteljesebb informáltságon alapuljon;

az adott problémát helytállóan elemezze;

a döntés több előzetesen kimunkált alternatívából való választás alapján történjen;

a döntést kellő időben és az összefüggések figyelembevételével hozzák meg;

a döntés legyen egyértelmű, világos, ne legyenek káros következményei;

a döntés a végrehajtásban résztvevők számára legyen elfogadható s ennek eredményeként valóban hatékony;

a jó döntés a végrehajtók számára lehetővé teszi az aktivitást és a kezdeményezést;

a döntésnek biztosítania kell a végrehajtáshoz szükséges valamennyi feltételt is.

Összefoglalva: a jó döntésekben az intuitív és a tudományos megalapozottság összhangja valósul meg. A tudományos megalapozás nagymértékben függ a megfe-